

Hugh Dunthorne, Michael Wintle, ***The Historical Imagination in Nineteenth-century Britain and the Low Countries*** (National Cultivation of Culture 5; Leiden, Boston: Brill, 2013, 268 pp., ISBN 978 90 04 23379 9).

Deze bundel vormt het vijfde deel in de serie *National Cultivation of Culture*, waarin processen van natievorming in het negentiende-eeuwse Europa vanuit een cultureel perspectief worden geanalyseerd. Thema's als de verbeelding van de middeleeuwen, de 'uitvinding' van Luxemburg als natie en de publieke verspreiding van historische kennis via culturele media stonden eerder centraal.

Dit nieuwste deel bevat tien artikelen over de rol van de historische verbeelding in Engeland, België en Nederland. De combinatie van juist die landen is het gevolg van het feit dat dit boek de neerslag vormt van het zeventiende symposium van de Anglo-Dutch Historical Society, dat in 2009 in Sheffield werd gehouden. De bundel opent met een eerbetoon aan de Britse historicus Ken Haley (1920-1997), die aan de wieg van de Anglo-Dutch conferenties stond. Daarna volgt een inleiding van Michael Wintle, waarin hij benadrukt hoe belangrijk de verbeelding van het verleden in het negentiende-eeuwse nationalisme was. Via de historische verbeelding kreeg de natie immers een concrete gestalte in de literatuur, de historiografie en de schilderkunst. Doel van dit boek is de complexiteit van dat proces te laten zien: het verliep niet langs keurig, afgebakende nationale grenzen, maar er was sprake van een continue wisselwerking tussen rivaliserende groepen die zich het verleden toe-eigenden. Zoals Wintle het treffend stelt: 'a straightforward association between national feelings and identity on the one hand, and the historical imagination on the other, is evidently not on the cards. The interaction of the nineteenth century with its imagined past was far richer and more complex' (17).

Verreweg de meeste aandacht gaat uit naar de visuele kunsten: maar liefst vier bijdragen hebben een kunsthistorische invalshoek. Daarbij springt de diversiteit in onderwerpen en benaderingen in het oog. Zo behandelt Ellinoor Bergvelt de (geringe) representatie van de koloniën in de Nederlandse kunstmusea, terwijl Jenny Graham zich op de verering van Belgische kunstenaars richt. Deze was vaak stedelijk ingebed, zoals de cultus rondom de gebroeders Van Eyck laat zien. Tom Verschaffel en Saartje Vanden Borre bespreken de wijze waarop het historische besef van Belgische immigranten in

Noord-Frankrijk vorm kreeg. Hugh Dunthorne biedt een indrukwekkend overzicht van de op- en ondergang van de historieschilderkunst als genre in Engeland en de Lage Landen.

Een hechte eenheid vormt de bundel niet, en maar heel zelden komt de relatie tussen Engeland en de Lage Landen ter sprake. Dat doet echter niets af aan de kwaliteit van de afzonderlijke bijdragen. Zeer boeiend zijn bijvoorbeeld de artikelen van Marnix Beyen en Joep Leerssen. De eerste hanteert een taalkundige benadering en analyseert het zelfreferentiële woordgebruik in twee Belgische en twee Nederlandse geschiedkundige werken uit de jaren 1840-1850: hoe fungeren woorden als 'België', 'Belgen', 'volk', 'vaderland' en 'Nederland' in deze teksten? De conclusie luidt dat het taalgebruik in deze geschriften grotere historische processen weerspiegelt: de Nederlandse geschiedschrijvers (Jacob van Lennep en Guillaume Groen van Prinsterer) schotelden hun lezers een veel homogener en actiever beeld voor dan hun Belgische collega's (Théodore Juste en Henri-Guillaume Moke).

Joep Leerssen behandelt een soortgelijke thematiek, maar dan vanuit het literaire perspectief. Pogingen om een gemeenschappelijke herinneringscultuur te creëren in het Verenigd Koninkrijk (1815-1830) liepen op niets uit. Na de Belgische Afscheiding creëerde elke natie haar eigen verleden met bijbehorende heldenverhalen. Aan Belgische zijde leidde dit al snel tot een gespleten beeld, omdat het uiteenviel in een Belgisch, Vlaams en Waals zelfbeeld. De literatuur laat zien hoe deze verschillende 'mnemonic cultures' gestalte kregen. Opnieuw is er ruime aandacht voor Moke, maar dan als auteur van historische romans.

De historische en literaire invalshoek vullen elkaar zo prachtig aan. Uit de bijdrage van Niek van Sas blijkt eveneens hoezeer de literatuur en geschiedenis in elkaars verlengde liggen. Hij bespreekt drie totaal verschillende werken, namelijk *Paul's Letters to his Kinsfolk* (1816) van Walter Scott, *Tafereelen uit de geschiedenis des vaderlands tot nut van groot en klein* (1854) van Jacob van Lennep en *Bruges-la-Morte* (1892) van Georges Rodenbach (1892). Op het eerste oog hebben deze werken weinig met elkaar te maken: ze zijn in een ander tijdsgewricht ontstaan en vanuit verschillende nationale perspectieven geschreven. De auteurs begaven zich echter allemaal op het grensvlak tussen fictie en geschiedschrijving. Hun werken bieden dan ook waardevolle inzichten in oorlogservaringen, de omgang met het nationale verleden en de klemmende ervaring van de moderniteit. Om die reden pleit Niek van Sas voor een herwaardering van fictie als historische bron, zowel in het verleden als het heden. Het is een verfrissende en overtuigende stelling, die de traditionele disciplinegrenzen ter discussie stelt. Precies in die open houding schuilt de kracht van deze bundel: de veelheid aan benaderingen nodigt onderzoekers uit om nieuwe paden in het nationalisme-onderzoek te betreden.

Lotte Jensen, Radboud Universiteit Nijmegen